

A vers "személyes hite"

Imre Flóra: *A hegyről lefelé*

CSÚRÖS MIKLÓS

Régóta elismert, érdeme szerint méltatott költő. A Nyugat harmadik nemzedékének és az újholdas ízlésű költő-kritikusoknak a fölfedezettje – megérdemelten becsülik. Ő maga is versekkel köszönti őket, s főleg teljesítménye igazolja várakozásukat. A klasszicitás és az ókori görög-római kultúra szeretete közel hozhat távoli nemzedékeket. A verstantól a mondattani eleganciáig, az antik mítosz újraértelmezésétől a költői formák jelentésének sugallásáig Imre Flóra mindent tud, amit ez az ízléstípus elvár. Ráadásul eredeti tehetség, formaművészete nem akrobatikus, hanem eleven emberi érzelmek, gazdag tapasztalatok fedezik.

Az új kötet címadó és nyitó verse *A hegyről lefelé*. A lejtő szimbolikus képzete – más párhuzamokkal együtt – Arany Jánost idézi, egyéb utalások (például a sajt és dió) az őszi érettség meg a halálra készülődés Kosztolányinál is nyomatékos motívumát idézi. A lejtmenetben tett őszi séta leírása bővíben van archetipikus, de életképszerű elemeknek is. Az ismétlés emeli ki, hogy „már érett diót”, „eltett diót” szed föl, töröget és eszeget a narrátor. A tartósított gyümölcs kulináris emberi tevékenységre vall, akárcsak „a piac, szőlő és ezüsfüzérek” társadalmi és kultúratörténeti montážsa. A tájfestésben kiütözik az ősz minősítésének lehetetnyi módosulása (nyár-forma, illetőleg világos hosszú ősz), és a napból épp csak érezhető „forrástalan fény” káprázata marad. A tér mediterrán típusú, mészköporos fehér út vezet a tenger felé, de álomszerűvé teszi, metafizikus sejtelmekkel járja át a kihaltság, az embernélküliség érzete. A de Chirico nevéhez fűződő álomszerű metafizikai festészettől, szembetűnő rokonság ellenére, megkülönbözteti a vers szemléletét az árnyék hiánya, bár két betoldott kérdő mondat filozófiailag általánosított közérzetre utal: „honnan ez a halálos szomorúság”, „mi ez a tárgyatlan szorongás”.

Minden költő szabadulni akar a rá aggatott sztereotípiáktól, a tipizáló besorolásoktól. Imre Flóra recepciójában dominál a klasszikus-filológus

műveltség, a „fölnyeres verstechnikai tudás” (kötetünk Ferencz Győzötől származó fülszövegében is), a dallá bővült szonett, a költői szerepek élethű áttelekesítése. Első kötete szonettkoszorúval kezdődött, a mostani azzal végződik. Ronsard és a francia reneszánsz költői mindig közel álltak a szívéhez. A Ronsard-hatás és a szonett kultusza Petrarcahoz és a petrarkizmushoz vezet vissza, egy nagy újkori áramlathoz, amely a magyar irodalom történetében Balassitól Adyig ível, a szonett pedig máig a legelevenebb lírai hagyományok egyike.

A Ronsard-követésben Imre Flórát már Rónay György korábbi fölfedezésén kívül a Bárdos László szerkesztette Lyra Mundi kötet is inspirálhatta (*Ronsard és a francia reneszánsz költészet*, Európa, 1986). Másokkal együtt Nemes Nagy Ágnes, Illyés Gyula, Kálnoky László, Lothár László, Vas István, Tímár György, Somlyó György, Szabó Lőrinc is szerepel a fordítók között. Közvetve mind „hatottak” Imre Flórára, de – bár Ronsard-t éppen nem fordította -, nem tekinthetünk el Weöres Sándor *Psychéjének* inspirációjától sem (1972). A férfi és a női szerep választásával kapcsolatos játék, a líra és az epika összeszövése, az életrajzi és a kortörténeti regény kombinációja a költészettel – ez a példa nem hagyhatta közömbösen a pályakezdő Imre Flórát.

Ronsard világképe és beszédmódja folyamatosan él és alakul Imre Flóra képzeletében és alkotásában. A mostani hasonmás veszteségeknek számol utána, hiányérzetét panaszolja. Naptári pontossággal vési agyába a dátumot, amikor magára hagyták: a szerelem vége egyszersmind a világ vége mindkettejük számára. A szerelem magasztos és fölemelő oldala: a gyönyörködés a „másik” testi és lelki szépségében, a közös élvezet elragadtatása tovatűnt emlékké válik („hol van itt már Heléna”), és helyére a pusztulás, az ásatás enyészete kerül. A *Ronsard a régészetről olvas* első sora egy Illyés fordításában híressé vált Ronsard-verset idéz, apokaliptikus látomás arról, „amit most itthagynak”. A régészet, az ásatás metaforikája, szókinccse a régebbi kulturális előzményekre és beteljesedett pusztulásokra utal. Ezer év után tárgyak árnyékává, holt hagyatékká válik az egykori élet nyoma. A leletek megmaradnak, de a párkapcsolat, a szerelem, a „petrarchi regény” emléke is elmúlt. Máskor – a kötetben – *Ronsard a haldoklásra gondol*, vagy adatszerű aprólékossággal rekonstruálja a szakítást. „A szerelem halott.” Meghatározott egyszeri kapcsolaton túl ez a szakítás végtelen és egyetemes, még a művészi újáteremtést is illúzióknak minősíti. Feltűnik a tizenegyedik sorban a *kaurikagyló* hasonlata. Az Indiai-óceánban élő tengeri csigára és ennek fizetőeszközül szolgáló mészvázára utal. Az idegen szó jelentésének megfejtéséhez, mi tagadás, szótár kellett. Az egzotikus utalás révén a költő frappánsan fejezi ki a halott szerelem kiüresedését, távolivá, idegenné válását.

A polifonikus érzékelés- és gondolkodásmód megnyilatkozásaként hatnak Imre Flóra utalásai különböző művészeti ágakra. A *Ronsard áthangol* a szimbolista (és a barokk, vagy még régebbi) szinesztézia elvét és élményét éleszti föl. A költő alteregó operahőssel, Verdi Fülöp királyával

kerül kapcsolatba. Megjelenik az operaária szövege („sohasem szeretett”, „majd alszom én” stb.), műfajok és korszakok, a szó és a zene egyesül az intertextualitás bűvöletében. De van építészeti eleme is a kompozíciónak, jelentőségét idegen szó emeli ki, a „kváderkő”. A színpadkép része, egyszersmind a szonett egyik meghatározó motívuma: „szorítja a mellkast / a vállra súlyosul az egész épület,” és a gránit meg a gravitáció szó eleji összecsengése végleg rögzíti a vers architektonikus és poétikai egyensúlyát.

Ezekre a versekre rámondható, hogy Imre Flóra magas színvonalon, a tőle megszokott magabiztossággal és nyugodt öntudattal deklamálja szólamát, teljesíti, amit várnak tőle. De többet tud, mint egy virtuóz előadóművész. Hangja néha olyan mélységekből tör elő, amelyeknek már nincs közük a megtanulható rutinhoz. 14 sorból áll például a *Monológ* is, de a dalszerű, az „énekel” szonettól merőben eltér. A soronkénti szótagszám aritmiásan ingadozik, a szabályos versritmust kerüli, mondattana a tényközlő prózáé. Leginkább a *nem* tagadószó és a vele kapcsolatos negatív felsorolás ad némi kopár lüktetést a szövegnek. A máskor bevált eszközök nélkül ér el megrendítő hatást, póztalanul érzékelteti egy közelálló személy elvesztésének súlyát, a haldoklás és a halál döbbenetét. Egy sejtelmes szóhasználat, meglepő homonímia elég, hogy a fiziológiai megfigyelések monotóniáját áttörje a tudatba villanó transzcendens kapcsolat lehetősége: „Azóta nem vár senki ideát.”

Majdnem közvetlenül ez után a vers után olvasható a kötetben a *2000*. A kettő kapcsolata a ciklusalkotás logikájába nyújt tanulságos bepillantást. Az öregek, a távozók nevében beszél, akik a 20. századdal együtt egész világukat, tárgyaikat és mentalitásukat a folytatás reménye nélkül búcsúztatják. Egész valójuk ellentétes az új századelő „világméretű tüzijátékával”. Úgy kopnak ki a világból, „mint a porcelán teáskészlet, / a családi réz gyertyatartók”. A kopottságra, az elévülésre utaló hasonlatok és jelzők egy nemzedéki életforma, erkölcs és etikett halálra ítéltségét fejezik ki könyörtelenül: „Előbb utóbb elesünk úgyis, / kicsorbulunk, ahogy a csészek, / s az örökösök a szemétre dobnak.” A feltoluló önsajnálatot etikailag a részvét, poétikailag a túlzás effektusa igazolja.

A személyes veszteség átélése és a kollektív (korosztályi?) haláltudat belátása, általánosítása szétzúzza az addigi értékek bizonyosságát. A haldoklás és a halál árnyéka eltünteti a szépséget és ifjúságot (*Az arcéled*), a pusztulás és a felbomlás szakszerűen tárgyilagos ábrázolása enyészetre ítéli a szerelem látományát. Megnövekszik a kötetben az ószövetségi prófétákra, az apokaliptikus tradícióra való hivatkozások súlya és aránya. Archaikus parafrázisok tűnnek föl (*Ezékiel, Izajás 42:3*). A *Nádas tavon* végsőig tömöríti Vajda János kétségbeesett szkepszisét, s az eredetihez képest leginkább azzal teszi kétségbeejtően elvonttá a képet, hogy lemond az időtlen ringás andalító hangulatának érzékeltetéséről. A ragyogó nap, a csillogó tótükör, a berekben alvó vad, az ér és a föld csókja nélkül a kozmikus panoráma

„megszokott vidékké” csupaszodik.

Átalakult, átszíneződött Imre Flóra költői kedélye. A találkozás az öregedés tapasztalatával nem elsősorban életrajzi, hanem költői, emberi fölismerés. Mint minden új „téma”, mesterségbeli föladat, műhelymunkára késztet, összecsiszolódásra buzdít. Új körülményekhez kell alkalmazkodni, nem sejtett törvényeket belátni. Elégivá higgadó összefoglalásai ennek a lírai életbölcseletnek a *Lassan megöregszik* című szonett, a versformára és személyes háttérre címében célzó *Anakreón, Vas István*, valamint az utolsó ciklust alkotó, a mesterszonettben valódi csúcspontra érő *Platonizmus* című kompozíció.

Befejezésül a személyes ízlés szeszélyére hagyatkozva néhány „kedvencemhez” fűzök észrevételeket, olyan verseket említek, amelyek különösen megérintettek. *A szegény vén bolondban* a mesterség és a vérre menő teljesítmény korrelációja úgy sűrűsödik a versjelentés magjává, ahogy a Toldiban a viharvert hős és az öreg Arany diadalmasan lábra kap: „ezek a petyhüdt izmok / felidézik a volt magabiztos erőt”. A rutin is kell, de valami más is, és ez a más nemcsak fizikai erő. Az öregedés tüneteit szólamszerű panaszszá fokozza le a magyar erotikus líra legjavához tartozó *Alkalmi vers*. Hasonlóképpen feleselő, öncáfoló szonett (a *2000* után olvasandó) a tanári munka szépségét, értelmét tanúsító *Osztályterem*. (Ajánlása Doba László kollégának szól).

ó ezek a fiatal arcok
elvakart pattanásaikkal
hirtelennőtt s kicsit meghajlott
fiúk a hátsó padsorokban

érett testű szépszemű lányok
először inkább csodálkozva
mint aki sebességet váltott
vetik maguk feladatokba

egy vékony ujjú kéz magasba
emelkedik félig lehunyt szem
miközben megbicsakló hangja
esetleg lehetne másképpen

mint karácsonyi gyertyagyújtás
egy még szellemesebb megoldás

Ez nem a hanyatló életerő panaszlása, hanem hittevés az érlelődő fiatalság, az értelmesebb jövő lehetősége mellett. Így örzi meg a költő – Lator László szép kifejezésével élve – a vers „személyes hitét”.

(Tipp Cult Kft., Budapest, 2009)

